

Skyldigheten att avstå från ett berättigat välstånd

I ett rättssamhälle är vi berättigade till våra naturliga förutsättningar och även till de socialt betingade färdigheter som vi fått eller skaffat oss. (Konkreta exempel är intelligens, konstnärlighet, bokligt intresse, språkkunnighet.) Utövandet av vissa förmågor som skadar andra är givetvis begränsat. Bortsett från detta är vi vidare berättigade att skaffa alla de nyttigheter som våra olika förmågor medger.

Den centrala frågan i omfördelningsdebatten är huruvida det finns en moralisk skyldighet att avstå från en del av det välstånd som vi *a priori* har berättigade anspråk på till förmån för andra som skall anses ha större rätt till dessa nyttigheter. Och om vissa har större rätt har vi då en skyldighet att låta bli att inte realisera våra berättigade krav? Annorlunda uttryckt: är fritid en moraliskt legitim sysselsättning för den som kunde arbeta ihop mycket skatteintäkter åt staten?

Ett möjligt svar på frågan är att i den mån vi avtalat om att avstå från en del av vårt välstånd – t ex som ett sorts försäkringssystem – är det vår skyldighet att betala ”premien” för att uppfylla vår del av avtalet. Om detta är utformat som en andel av löpande inkomst kan vi naturligtvis minska betalningen genom ökad fritid – annars inte.

Det ”moraliskt oförtjänta” kan vara berättigat

Ett annat svar är nej, det finns ingen obetingad skyldighet att betala till andra. Det räcker inte med att någon anser att våra förmågor är oförtjänta. Så länge vi har berättigade anspråk på ett ökat välstånd är vi också förtjänta att realisera detta anspråk. Det följer av det implicita ”belöningsystem” som gäller för den icke-statliga delen av samhället enligt ovan. Något avtal eller förpliktelse härledd på annat sätt föreligger inte bara utifrån det faktum att många hävdar att våra förutsättningar för att uppnå högt välstånd inte är vår egen förtjänst.

I själva verket förefaller resonemanget om att man skall förtjäna de egenskaper som möjliggör extra välstånd föra långt ut på det sluttande planet. Den som har en stor produktionsförmåga kan, i enlighet med följdfrågan ovan, avstå från att realisera denna till förmån för mycket fritid. Men varför skulle någon vara förtjänt av mera fritid än andra? Resonemanget implicerar uppenbarligen att vi skulle ha en moralisk plikt att arbeta efter vår fulla förmåga trots att vi skulle fräntas allt resultat ovanför medelnivån därför att det inte var ”moraliskt förtjänt”. Men vad är då detta? Man skulle kunna kalla det moralistiskt motiverat slaveri. En elak bild av hur detta närmare skulle kunna gestalta sig finns på sidan Jämlikhet kan bli frihetens fiende.

Diffus moral

Tesen att välståndsskillnader måste vara ”moraliskt förtjänta” är slutligen oacceptabelt diffus. Det förefaller som om anhängarna till detta synsätt föreställer sig att det bara finns ett enda moralsystem och att detta kan användas för att ge ett entydigt svar på frågan vilka egenskaper som är moraliskt förtjänta. Ett utilitaristiskt moraliskt system däremot, som många socialliberaler i andra sammanhang ställer sig bakom, påbjuder exempelvis att enkelspåriga personer som inte kan utvinna största möjliga nytta ur sin produktion inte är förtjänt av den. Lågproduktiva lättningar som genom förfinad smak och bildning kan utvinna nytta på alla möjliga subtila sätt är däremot förtjänta av ett högt välstånd eftersom samhällsnyttan då maximeras. Hur ser det etiska system ut som motiverar välståndsskillnader med ”moralisk” förtjänst på ett helt annat sätt? Vad grundas denna teori på? Har denna teori tillbakavisat utilitarismen?

Marginalproduktivitetsteorin

Kan det vara så att välståndsfördelningen i ett marknadssamhälle med fri konkurrens har missförståtts av moralfilosofier och politiska teoretiker? Jag tycker mig finna en utbredd okunskap om det nationalekonomiska teorem som går under beteckningen 'marginalproduktivitetsteorin'. Detta går ut på att var och en belönas i förhållande till sin marginella produktionsförmåga. En person som är duktig på att baka bullar får lön efter hur många bullar han eller hon bakar per timme. Den som klarar en avancerad maskin i bakningsprocessen tjänar mer än den som bara kan baka manuellt osv. Om man istället tror att lönerna sätts helt godtyckligt eller utifrån maktpositioner kan man uppröras och tycka att någon egen hemmagjord belöningsprincip vore moraliskt bättre.